

**Яворська Т.І, к.е.н., доцент, докторант
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»**

СТРИМУЮЧІ ФАКТОРИ І ШЛЯХИ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ У ПОЛЬЩІ ТА УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Малий бізнес відіграє провідну роль у побудові ринкового господарства та підвищенні рівня життя населення, забезпечує структурну перебудову монополізованої економіки, розвиток обслуговуючих галузей, поповнює ринок праці робочими місцями тощо. Він також виступає своєрідним чинником реформування та демократизації. Утвердження і розвиток приватної власності, свободи підприємницької діяльності неможливі без малого бізнесу. [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність і особливості малого бізнесу досліджували такі вітчизняні науковці як З.Варналій, В. Воротін, Л. Воротіна, Т.Говорушко, В.Збарський, В.Карсекін, М.Малік, В.Месель-Веселяк, А. Мельник, В. Парсяк, В. Сизоненко, О.Тимченко та інші. Разом з тим потребують окремого розгляду перешкоди для розвитку малого бізнесу, особливо у контексті вивчення досвіду країн із розвиненою ринковою економікою.

Формулювання цілей статті. Україна як держава із ринковою економікою та існуванням різноманітних за формами та розмірами суб'єктів малого бізнесу, з однієї сторони відзначається збільшенням кількості підприємств малого бізнесу, а з іншої зустрічається із значними перешкодами на шляху їх розвитку. Метою статті є розгляд стану і перешкод для розвитку малого бізнесу Польщі та порівняння цих аспектів із Україною.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досвід зарубіжних країн з розвиненою ринковою економікою свідчить, що малий бізнес оперативно

реагує на зміни споживчого попиту, добре пристосований до обмежених ринків, надає економіці потрібної гнучкості, характеризується високою швидкістю обігу авансованого капіталу, робить внесок у формування конкурентного середовища, надає робочі місця мільйонам громадян, простий у формуванні і управлінні, швидко реагує на можливості, оскільки характеризується мобільністю у прийнятті рішень під впливом кон'юнктури ринку, потребує порівняно невеликого початкового капіталу, користується державними пільгами (надання інвестицій, пільгове кредитування та фінансування), бюджетна політика уряду (встановлення для дрібних фірм зниженої ставки податку, відстрочена оплата рахунків, ефективна система знижок при сплаті прострочених позичок) [5].

Сектор малих і середніх підприємств є важливим елементом економіки Польщі, оскільки складає більше 99% всіх підприємств у економіці. У всіх країнах Європейського Союзу, в тому числі і в Польщі з 1 січня 2005 року введено наступне визначення малих та середніх підприємств та мікропідприємств, незалежно від їх правової форми:

- мікропідприємства - ті, на яких працює менше 10 співробітників і річний оборот не перевищує 2 млн. євро та /або річний загальний баланс не повинен бути більше ніж 2 млн. євро;

- малі підприємства - ті, на яких працює менше 50 співробітників і річний оборот не перевищує 10 млн. євро та / або річний баланс не перевищує 10 млн. євро;

- середні підприємства - підприємства з кількістю працівників не більше ніж 250 осіб, а їхній річний оборот не перевищує 50 млн. євро та / або вартість річного балансу не може перевищувати 43 млн.євро.

Основою територіального розвитку Польщі є комплекс місцевих і регіональних заходів з підтримки малого та середнього бізнесу. Підтримка розвитку цих підприємств в першу чергу визначається через проведення відповідної регіональної політики, що відображено у «Національній стратегії регіонального розвитку на 2007-2013 роки», яка визначає умови для

регіонального розвитку Польщі. Найбільш важливими напрямками реалізації цієї програми є:

- підтримка високих темпів економічного зростання в період значних структурних змін в економіці, яка ґрунтується на збільшенні частки галузей і секторів з високим рівнем технологічного розвитку та конкурентоспроможності експорту;

- підвищення рівня зайнятості шляхом створення робочих місць і використання активних форм боротьби з безробіттям;

- підвищення інноваційності польської економіки в результаті інтенсифікації та раціоналізації наукових досліджень і широкого використання їх на підприємствах;

- забезпечення більшої стабільності позицій країни на рівнях: міжнародному, національному, внутрішньо-регіональному та місцевому, в першу чергу шляхом розвитку транспортної інфраструктури та телекомунікацій.

У 2002 - 2007 роки збільшилася кількість підприємств малого і середнього бізнесу (табл. 1). Найбільший приріст відбувся в 2003 році, коли кількість підприємств збільшилася на 3,4% у порівнянні з попереднім роком. В наступні роки зростання числа підприємств малого та середнього бізнесу дещо уповільнилося і темпи зростання коливалися в межах 0,5-1,4% за рік. Це було зв'язано із підвищенням інтересу населення до започаткування власної справи і покращенням економічної ситуації.

Загальна кількість підприємств малого та середнього бізнесу Польщі збільшилася на 7,8% - якщо у 2002 році їх було зареєстровано 3 514 859 одиниць, то у 2007 році - 3 788 951. Найбільш швидкими темпами за період 2002-2007 років, збільшилося число малих підприємств (на 15,2%), тобто від 137 591 до 159 426 одиниць. Друге місце за темпами зростання займають мікропідприємства, кількість яких збільшилася на 7,5%, або із 3 346 870 до 3 599 259. Однак, на 0,4% зареєстровано скорочення середніх підприємств, тобто від 30 398 до 30 266 одиниць.

Таблиця 1

Динаміка кількості малих та середніх підприємств (за винятком сільського та лісового господарства, рибальства і рибного господарства та підприємств державного управління).

Роки	Кількість підприємств			
	загальна кількість	мікро	малі	середні
2002	3 514 859	3 346 870	137 591	30 398
2003	3 637 969	3 463 245	144 618	30 106
2004	3 665 158	3 485 970	149 159	30 029
2005	3 713 015	3 528 198	154 643	30 174
2006	3 735 304	3 548 677	156 408	30 219
2007	3 788 951	3 599 259	159 426	30 266

У 2007 році в порівнянні з попереднім роком відбулося найбільше зростання малих підприємств (1,9%) і мікропідприємств (1,4%). Деяко збільшилася кількість середніх підприємств (0,2%). Треба відмітити, що у Польщі, на відміну від України, під класифікацію малих та середніх підприємств не підпадають підприємства таких галузей як сільське та лісове господарство, рибальство та рибне господарство та підприємства державного управління.

Суттєве зростання кількості мікро- та малих підприємств у Польщі характеризує підвищення інтересу до економічної діяльності саме на підприємствах малого розміру. Люди вважають за краще працювати на більш дрібних підприємствах, відкривати власну справу і працювати на «себе». Структура малого та середнього бізнесу в 2008 році, показує, як і в попередні роки, домінування мікропідприємств над підприємствами малого та середнього розміру. Так, кількість зареєстрованих малих і середніх

підприємств у 2008 році склала 3 788 951 одиниць, з яких на мікропідприємства припадало 95% (3 599 259), малі - 4% (159 426) і 1% (30 266) склали середні підприємства.

У Польщі на 1000 чоловік населення припадає в середньому 99 підприємств. Сектор малого та середнього бізнесу генерує 33% валового виробництва продукції і в ньому зайнято майже 30% від всіх працівників. Після 1989 року Польща зуміла побудувати економіку, засновану на приватній власності (більше 96% операторів ринку є приватними) і підвищити індивідуальну активність поляків (мікропідприємства складають понад 96% від загального числа підприємств). Проте, в останні роки, зменшується кількість активних підприємств, а також знижується можливість відкриття нових підприємств.

З 2001 року Польська конфедерація приватних роботодавців проводить обстеження власників і керівників малих і середніх підприємств для виявлення бар'єрів на шляху розвитку малих та середніх підприємств. Список із десяти ключових чинників, що перешкоджають діяльності малих і середніх підприємств є стабільним протягом декількох років (змінюється тільки порядок у рейтингу). За дослідженнями польських вчених Дагмари К. Зузек та Моніки Мейшеліс перепони на шляху розвитку малого та середнього бізнесу в ранжованому ряду від більшого до меншого значення, на думку опитаних власників малих та середніх підприємств, вилаштувалися наступним чином: висока вартість робочої сили для роботодавців (близько 80 % опитаних), відсутність прозорості та ясності у сплаті непрямих податків (ПДВ та акцизу) та податків на прибуток (більш ніж 70% респондентів), високі ставки податку на прибуток (майже 70% респондентів), недосконалість законодавства в галузі трудового права (майже 63% респондентів), існування тіньової економіки (понад 59% опитаних), невисока можливість застосування більш гнучких форм зайнятості та низька забезпеченість високваліфікованими працівниками (майже 58% власників малих та середніх підприємств), наявність великої кількості обтяжливих і

дорогих адміністративних процедур (майже 57 % опитаних) та конкуренція зі сторони великих підприємств (близько 53% респондентів). [4]

Найбільш важливою перешкодою на шляху розвитку малих і середніх підприємств Польщі є занадто висока вартість робочої сили, яка в даний час для роботодавця складає 170% чистого окладу співробітника (при розмірі заробітної плати 3000 злотих, працівник після проведених відрахувань отримує 2135 злотих, але відрахування роботодавцем у фонд зайнятості складають 3620 злотих). Польські підприємці не вважають суттєвим у вирішенні даного питання скорочення пенсійних внесків на 7 процентних пунктів (2% для роботодавця і 5 % для працівників). Висока вартість робочої сили знижує конкурентоспроможність малих і середніх підприємств і обмежує їх бажання підвищувати зайнятість.

Також власники малих і середніх підприємств вважають, що відсутність ясності в податковому законодавстві збільшує ризик економічної діяльності і породжує витрати, які необґрунтовано стягуються з підприємців, що відповідно знижує конкурентоспроможність їхніх підприємств.

Значною перешкодою для розвитку малого та середнього бізнесу польські підприємці вважають присутність адміністративних перешкод: незадовільне законодавство та не завжди підготовленість державних установ та посадових осіб до ефективної роботи та швидкої реєстрації підприємства. Наприклад, брак "єдиного вікна" для реєстрації бізнесу, існування різних тлумачень одного й того ж положення податкового законодавства у різних податкових органах Польщі; тривалий аудит та накладання декількох видів аудиту в один і той же період; застосування різних ставок для конвертації сум в іноземній валюті; необхідність зберігання протягом 50 років паперових документів, на підставі яких визначається податкова база за пенсійними зобов'язаннями та вести облік подарунків, які одержав підприємець, якщо ціна придбання або вартість виробництва подарунка перевищує 5 злотих тощо. Власники малих і середніх підприємств Польщі

вважають, що 16,6% робочого часу, або 1 годину 20 хвилин вони витрачають кожного дня на здійснення різних бюрократичних формальностей.

Починаючи із 2008 року власники підприємств малого та середнього бізнесу (57,7%) почали відмічати таку перешкоду для розвитку своїх підприємств як нестача кваліфікованих працівників. Причинами такого становища є: економічне зростання, що збільшує потребу в робочій силі, невідповідність структури ринку праці вимогам економіки, що стало результатом недосконалої політики в галузі освіти, підвищення рівня еміграції поляків в інші країни ЄС, правові норми, які передбачають достроковий вихід на пенсію людей працездатного віку тощо

Тіньова економіка як стримуючий фактор розвитку малого і середнього бізнесу в Польщі, на думку підприємців зростає. У 2007 році вони оцінили, що приблизно 25% від обороту підприємств приховується від податкової інспекції, а в 2008 році цей показник зріс до 30%. Найбільший рівень тіньової економіки спостерігається у будівельному секторі – тут приховується 37% від обороту, і більше 30% працівників зайняті незаконно. Понад 30% підприємців вважають себе жертвами існування тіньової економіки, і рахують, що їхні доходи були б принаймні на 20% вищими, якби деяка частина підприємств зі своїм бізнесом не працювала в "сірій зоні". [4]

Перелік бар'єрів на шляху розвитку малого і середнього бізнесу у Польщі набагато більше, ніж наведено вище. Це і затримка платежів, яка призводить до проблеми ліквідності і ризику банкрутства підприємства, особливо в ситуації, коли суди розглядають економічні суперечки в середньому 800 днів. [3] Перешкодою на шляху розвитку малого та середнього бізнесу є також слабо розвинена інфраструктура, політична нестабільність і труднощі в отриманні доступу до фондів Європейського Союзу.

Найпоширенішою перешкодою на шляху розвитку малого та середнього бізнесу в країнах з перехідними економіками є проблема отримання фінансування та високі відсотки для його одержання. Наприклад, М. Богата і

Ж. Младек, після дослідження сотні підприємств малого та середнього бізнесу в Чехії, виділили п'ять основних перешкод для їх розвитку: 1) тривалі процедури реєстрації підприємств; 2) високі податки; 3) важкий доступ до кредитного фінансування; 4) недостатній захист права власності в плані законності злочинності, корупції; 5) нестача кваліфікованих працівників та менеджерів [2]. Ця ситуація характерна для таких країн як Угорщина, Словаччина, Чехія та Польща. Проте, наведені вище дослідження малого та середнього бізнесу у Польщі не підтверджують, що фінансування відіграє вирішальну роль у розвитку малого та середнього бізнесу.

Дані проведеного автором опитування представників малого бізнесу щодо стримуючих факторів його розвитку в Україні показують, що одним з основних (20%) респонденти вважають високі відсоткові ставки на кредити в комерційних банках, наявність бюрократичних бар'єрів та високої вартості офіційного оформлення виділило 15% опитуваних; нестача інформації з найбільш важливих питань підприємницької діяльності - 13%; непосильний податковий тягар, що змушує підприємця йти в "тінь" та правова незахищеність його від дій численних контролюючих організацій (міліція, податкові органи, органи санітарно-епідеміологічного і пожежного нагляду та інше) - 12%; недостатність у підприємців, які хочуть розпочати свою діяльність, необхідних матеріальних і фінансових ресурсів для організації і розвитку власної справи - 8% респондентів. Також існує проблема відсутності у громадян, бажаючих зайнятися підприємництвом, необхідних знань і навичок. (рис.1).

Аналіз вищенаведеного матеріалу свідчить, що незважаючи на різний рівень розвитку економіки, перешкоди для розвитку малого бізнесу у Польщі та в Україні у своїй більшості є однаковими для обох країн. Спільними є наявність адміністративних бар'єрів для відкриття та розвитку малого бізнесу, недостатній рівень фінансування та доступу до кредитних ресурсів, нестача кваліфікованих працівників, правова незахищеність, недосконале податкове законодавство, відсутність необхідної професійної підготовки

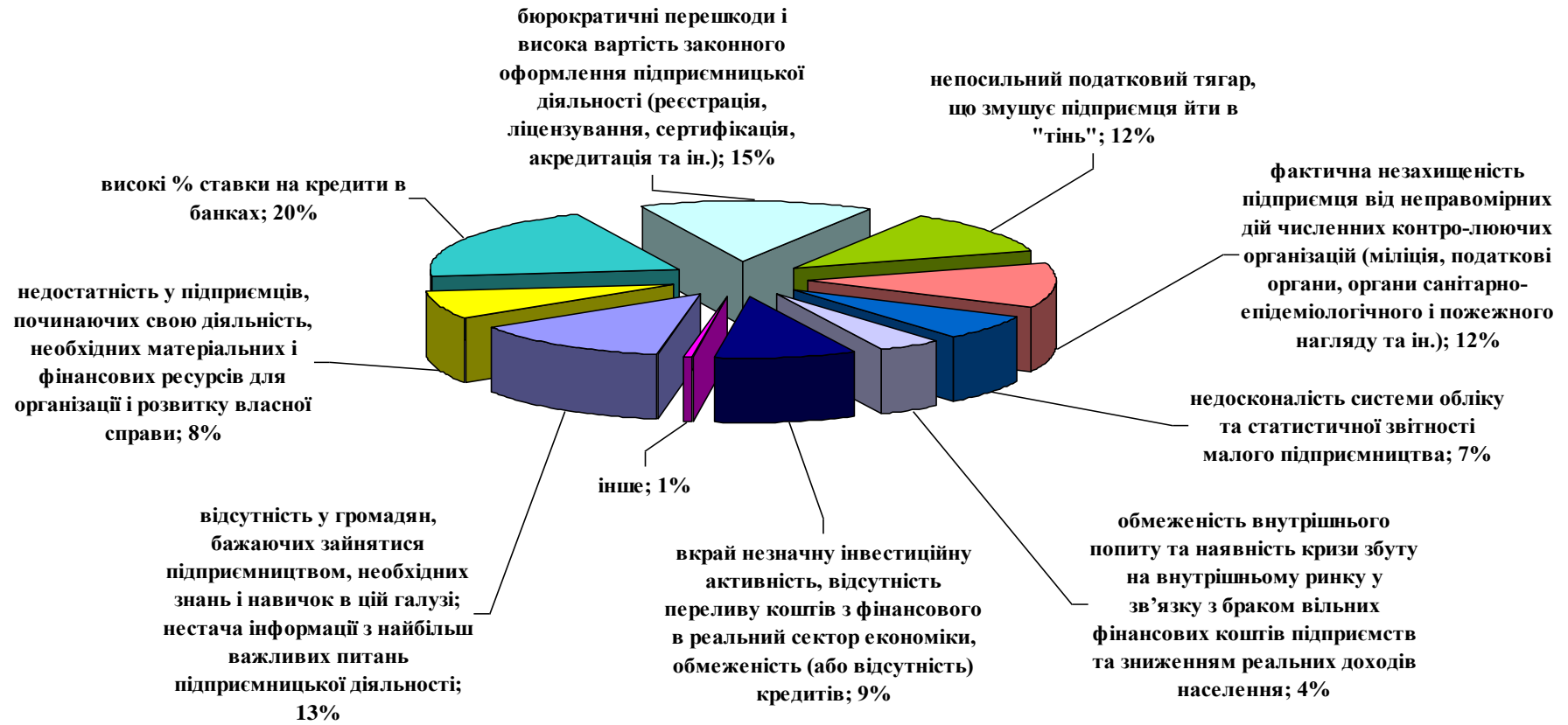


Рис.1 Основні причини, які на думку респондентів заважають розвитку малого бізнесу в Україні

тощо. Різницею є тільки те, що представники малого та середнього бізнесу по різному ранжують наведені перешкоди. Наприклад, тільки 12% представників малого бізнесу в Україні виділяли таку перешкоду як високі податки, в той час як у Польщі цим бар'єром вважають 70 % власників малих та середніх підприємств. Проте, на нашу думку, ситуація по даній перешкоді вирівнюється і в Україні після прийняття нового Податкового кодексу.

Висновки. Державна політика та макроекономічне становище Польщі має значний вплив на бізнес-середовище підприємства. Тому велика увага, особливо на місцевому і регіональному рівні, приділяється створенню сприятливих умов для розвитку мікро-, малих і середніх підприємств. Серед пріоритетів регіональної політики для сектора малого і середнього бізнесу повинні бути виділені: збільшення інвестицій головним чином для стимулювання створення і розвитку малих і середніх підприємств; вжиття заходів щодо залучення іноземного капіталу, особливо багатонаціональних корпорацій, стимулювання експорту і використання комп'ютеризації в бізнесі.

Однією з важливих цілей державної політики відносно сектора малого та середнього бізнесу є також створення організаційної інфраструктури, і тим самим сприяння розвитку інституційної сфери бізнес-середовища, яка складається з допомоги підприємствам у наданні консультативних послуг, підготовці кадрів і фінансовій підтримці їх розвитку. Серед останніх можна виділити створення місцевих агентств розвитку, бізнес-інкубаторів, центрів підтримки підприємництва та місцевих фондів кредитних гарантій. Їх завданням є також забезпечення належної системи освіти, що дозволить підвищити рівень інновацій і конкурентоспроможність цих підприємств.

Враховуючи близькість проблем, які перешкоджають розвитку малого бізнесу Польщі і України та факт, що практично в усіх країнах світу держава бере активну участь у його підтримці, пріоритетні шляхи розвитку малого бізнесу у Польщі можна рекомендувати до застосування і в умовах України.

Бібліографічний список: 1. Борецька Н. Закордонний досвід удосконалення ринку праці та соціальної захищеності населення / Н. Борецька // Економіка України. – 1998. – № 9. – С. 102 - 105. 2. Bohata M., Mladek J. The development of the Czech SME sector // Journal of Business Venturing. – 1999. – №14. – P. 461-473. 3. D. Grodzka, Zatory płatnicze jako bariera rozwoju przedsiębiorstw (MSP) [w:] Varia. Z prac Biura Analiz Sejmowych, E. Karpowicz (red.), Studia BAS, Warszawa 2007, s. 81–100. 4. Dagmara K. Zuzek, Monika Mejszelis, Bariery rozwoju malych I srednich przedsiebiorstw w Polsce [w:] „Wspolczesne problem rozwoju wsi i rolnictwa w Europie srodkowo – wscnodniej”, pod red. W. Musiala, K. E.Tyran, Warszawa 2009, s. 141-147. 5. Малий бізнес за кордоном [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pib.odessa.ua> – 17.03.2009.

**Т.И.Яворская, к.э.н., доцент, докторант, Национальный научный центр
«Институт аграрной экономики»**

**СДЕРЖИВАЮЩИЕ ФАКТОРЫ И ПУТИ РАЗВИТИЯ МАЛОГО
БИЗНЕСА В ПОЛЬЩЕ И УКРАИНЕ**

Проанализирован сектор малых и средних предприятий в Польше. Исследованы причины, которые мешают малому бизнесу в Польше и Украине и намечены приоритетные пути для его развития.

**T.I.Yavorska, Ph.D., associate professor, National Science Center
«Institute of Agrarian Economy»**

**CONSTRAINTS AND WAYS OF SMALL BUSINESS DEVELOPMENT IN
POLAND AND UKRAINE**

Analyzed the small and medium-sized enterprises in Poland. The reasons that hinder small businesses in Poland and Ukraine, and outlines the priority areas for its development path.

РЕЦЕНЗІЯ

на статтю к.е.н., доцента, докторанта

ННЦ «Інститут аграрної економіки» Яворської Т.І. на тему:
«Стримуючі фактори і шляхи розвитку малого бізнесу у Польщі та
Україні»

Приєднання України до Світової організації торгівлі вимагає трансформації політики підтримки сільськогосподарських виробників із застосуванням заходів, дозволених міжнародними домовленостями та визнаними світовою практикою. А вивчення світового досвіду становлення ринкового господарства, зокрема в розвинених європейських країнах, доводить, що існують спільні підходи та характерні ознаки реалізації комплексу заходів для розвитку малого бізнесу, оцінка яких дає можливість виокремити елементи, доцільні для опрацювання та подальшого застосування в Україні.

У цьому плані наукове дослідження, висвітлене у статті Яворської Т.І. є актуальним і містить рекомендації щодо зменшення впливу стримуючих факторів розвитку малого бізнесу в Україні через розгляд аналогічних проблемних аспектів у Польщі. Стаття «Стримуючі фактори і шляхи розвитку малого бізнесу у Польщі та Україні» щодо наукової цінності та оформлення відповідає вимогам ВАК України та рекомендується до друку у збірнику наукових праць.

Завідувач кафедри економіки підприємств
Таврійського державного агротехнологічного
університету, к.е.н., доцент

Г.І.Грицаєнко

